

Die Walküre is een tijdloos monument voor Pierre Audi

door Peter Franken

De Nationale Opera herhaalde vanaf 16 november voor de laatste keer Pierre Audi's bijna legendarische productie van *Die Walküre*. Voor een uitverkocht huis vierde de voorstelling zijn laatste première. Jubel alom voor de sterke cast, het NedPho o.l.v. Marc Albrecht en de zeer bijzondere encensering.

Een korte terugblik

In het seizoen 1997-98 werd een begin gemaakt met de veelgeroemde *Ring* in de regie van Pierre Audi. Dat het zo lang geduurd heeft voor DNO met een *Ring* kwam, heeft zonder twijfel van doen gehad met de toch wat onoverzichtelijke situatie tijdens de beginjaren van het gezelschap, zowel organisatorisch als financieel. In beginsel waren er vanaf de start al plannen voor een *Ring*, aan te vangen in 1989. Toenmalig Wagner coryfee Edo de Waart, met vijf Wagner opera's voor de Nederlandse Opera Stichting (*Holländer*, *Tannhäuser*, *Lohengrin*, *Meistersinger* en *Parsifal*) en een *Ring*-cyclus voor de San Francisco Opera op zijn naam, leek de aangewezen kandidaat voor de muzikale leiding. Sterregisseur Harry Kupfer was al aangezocht voor dit project toen hij naar Bayreuth werd beroepen voor de *Ring* met Barenboim. DNO onthief hem van zijn verplichtingen en daarmee kwam het gehele project in dood water terecht. Pas toen de organisatie en de financiën definitief op orde waren is er een nieuw begin mee gemaakt en inmiddels bleek ook Pierre Audi bereid deze handschoenen op te nemen. Edo de Waart deed overigens nadien nog wel als Wagner dirigent van zich spreken met zeer goed ontvangen uitvoeringen van onder andere de vier *Ring*-opera's tijdens de Zaterdag Matinee.

Het feest begon in september 1997 met *Das Rheingold*. Aanvankelijk was dat nog even wennen voor een deel van het publiek. 'Wotan in de ijzerwinkel' schreef een recensent die duidelijk niet zo gecharmeerd was van het monumentale hoofdzakelijk uit metaal opgetrokken high tech decor, typisch het handelsmerk van George Tsy-pin. Voor de gemiddelde Nederlandse Wagneriaan lag dat natuurlijk anders: na vele jaren achtergesteld te zijn geweest bij het buitenland kregen we in eigen omgeving eindelijk waar we recht op hadden. Eind januari 1998 volgde *Die Walküre*. Hiermee verdwenen de reserves die in sommige kringen nog heersten na *Das Rheingold*. Het werd duidelijk dat DNO met een fantastisch project bezig was dat niet slechts zou kunnen wedijveren met hetgeen in steden als Wenen en Berlijn werd gegeven maar in de algehele waardering zelfs wel eens een treetje hoger zou kunnen komen te staan.

Opmerkelijk was natuurlijk de vorm van het immense decor, deze keer voornamelijk van hout, waarbij het orkest rechts op het toneel was geplaatst. Natuurlijk waren ook de 'adventure seats' weer van de partij, die langwerpige bakken waarin je als toeschouwer boven het toneel kwam te hangen. Iedereen die daar niet tenminste één aflevering van de *Ring* in heeft bijgewoond, heeft een belangrijk aspect van deze productie gemist, zo bijzonder was deze ervaring.

In juni 1998 volgde *Siegfried*. Ditmaal zat het orkest links op het toneel en speelde de actie zich ter rechterzijde af. De materiaalkeuze voor het decor was hier wat minder uitgesproken dan in de voorgaande delen, net als in *Götterdämmerung* overigens. Opvallend was daar de plaatsing van het orkest in een uitsparing van de bühne, enigszins verzonken tussen het reguliere toneel en een enorme

Wotan in de ijzerwinkel

Götterdämmerung: orkest in verzonken ruimte tussen toneel en gekromde catwalk

gekromde catwalk ervoor. Dit laatste deel ging in september 1998 in première waarmee de *Ring* in net iets meer dan één jaar werd gesmeed. In juni 1999 werden uiteindelijk vier cycli gegeven.

Ondanks het gegeven dat al jaren werd toegewerkt naar de productie van een volledige *Ring* bleek het niet mogelijk geweest te zijn alle voorstellingen door een en hetzelfde orkest te laten begeleiden. Naast het Nederlands Philharmonisch Orkest in *Die Walküre* en *Götterdämmerung* waren ook het Rotterdams Philharmonisch Orkest in *Siegfried* en het Residentieorkest in *Das Rheingold* te beluisteren. Bij de hernemingen werden alle delen overigens door het Nederlands Philharmonisch Orkest begeleid.

N'importe quel orchestre, Hartmut Haenchen stond ervoor. Toen verschillende leden van het Wagnergenootschap hem na afloop van de laatste voorstellingenreeks in 1999 kwamen vertellen dat ze ALLE (44) voorstellingen hadden bijgewoond, repliceerde hij met de opmerking dat hij er al die keren wel degelijk ook bij was geweest.

Voor Pierre Audi was de *Ring* het tweede grote werk, na de Monteverdi cyclus waarmee hij indertijd als het ware het visitekaartje afgaf van zijn stijl van regisseren. De Audi *Ring* werd een prachtig tijdloos gebeuren dat veel buitenlandse voorstellingen met gemak in de schaduw wist te stellen. Zo maakte de *Götterdämmerung* in Wenen waarin de Rijn werd voorgesteld door een vrolijk blauw decordoekje nadien toch een wat onbeholpen indruk.

In het Muziektheater werd een wereld van reuzen en dwergen ten tonele gevoerd zoals het de oertijd betaamt, later weliswaar ook mensen maar indien mogelijk geanonimiseerd zoals de Gibichungen in *Götterdämmerung*. Natuurlijk wel met de aantekening dat Eiko Ishioka niet kon nalaten de kostuums hier en daar van een uitgesproken Japans tintje te voorzien.

Een kenmerk van door Audi geënceneerde voorstellingen is het gebruik van open vuur. Er is de afgelopen jaren al behoorlijk wat gas verstoekt op het toneel van het Muziektheater! Toch wel een beetje pesterig was het achterwege laten van dit theatrale middel in de laatste akte van *Die Walküre*, waarin de firewall werd uitgebeeld door middel van grote holle perspex ruimtes die rood werden verlicht. Uiteraard werd zo tijdens de Feuerzauber wel de illusie van een door vuur omringde ruimte gesuggereerd maar het stak wel erg mager af bij het rijkelijk gebruik van gasbranders tijdens de Walkürenritt. Een en ander deed denken aan de vaker gehoorde verzuchting dat vandaag de dag tijdens Wagner opera's er alleen paarden op het toneel te zien zijn waar ze niet in het libretto voorkomen.

Zevende seizoen

Alle delen van de *Ring* zijn in zes seizoenen te zien geweest, waarvan driemaal als ‘gesloten *Ring*’. Nu ging *Die Walküre* voor de zevende en tevens allerlaatste keer. De decors worden na afloop van de geheel uitverkochte reeks vernietigd. Bijna 22 jaar is een lange levensduur maar eigenlijk kan Audi's meesterstuk nog jaren mee. Niet alleen dat, Wagner trekt bijna als enige componist volle zalen in Amsterdam. *Tannhäuser* was vorig seizoen ook gewoon uitverkocht, dat lukt zelfs niet met Cav-Pal. Ik heb al heel wat verschillende Ringproducties gezien en zodoende ook de nodige *Walküres*. De enige die een beetje in de buurt komt van het werk van Audi en decorontwerper George Tsybin is die uit de Karajan *Ring* voor Salzburg in 1967. Een reconstructie ervan is in 2017 uitgebracht op BluRay en daarop is een halfrond toneel met een brede catwalk te zien dat wellicht als inspiratiebron heeft gediend. Verder is ook die encenering ontdaan van elke maatschappelijke of politieke connotatie waardoor het er allesbehalve gedateerd uitziet.

De volstrekt tijdloze Audi *Ring*, en dus specifiek ook *Die Walküre*, zou wellicht ook vijftig jaar na dato gereconstrueerd kunnen worden, in 2048. Zal ik wel niet meer meemaken.

De opera wordt gebracht als Wagners werk ontdaan van etnografische flauwekul en onnodige rekvisieten. Het mythische verhaal is in alle opzichten leidend, van een eigen interpretatie is geen sprake en dat maakt het zo verfrissend na bijvoorbeeld een wangedrocht als dat van Frank Castorf in Bayreuth doorstaan te hebben.

Laatste première

Marc Albrecht gaf uitstekend leiding aan zijn orkest en een topcast. Het was voor het eerst dat er bij *Die Walküre* een andere dirigent voor het NedPho stond nadat Hartmut Haenchen alle voorgaande voorstellingen voor zijn rekening had genomen. Weliswaar geen *Ring* voor Albrecht maar tenminste nog een *Walküre* voor hij vertrekt. Hij had er duidelijk plezier in, het was dan ook een topavond.

De acht Walküren die de derde akte zo prachtig komen opluisteren werden zich voortreffelijk. Een mooi ensemble, prima samenspel en met schijnbaar gemak gezongen.

Stephen Milling zette een zeer opvallende Hunding neer. Ditmaal geen barse overheersende potentiaat maar een man die zijn ongenode gast met superieure arrogantie tegemoet treedt. Hij intimideert niet maar kleineert. In het vervolg laat hij duidelijk blijken de ‘moral highground’ te bezetten, immers hij respecteert het gastrecht terwijl hij die ongewapende man ook gelijk om had kunnen leggen. Ik vond het moeilijk deze keer partij tegen Hunding te kiezen, meestal bijna een automatisme. Milling zong een enkele passage fluisterend, ja, een Hunding die fluistert! Uiteraard gaf hij op andere momenten zijn stem veel volume, maar alles perfect gedoseerd. Met zijn verzorgde mimiek en prachtige bas presenteerde Milling zich als de ideale bad guy in de handeling.

Stephen Milling en Eva-Maria Westbroek

Ook een beetje een bad ‘guy’ is Fricka die alles voor Wotan versteht. Okka von der Damerau pakte haar gemaal op overtuigende wijze aan, toen ze met hem klaar was had hij meer weg van een leeggelopen ballon dan van een oppergod. ‘Nur eines will ich noch, das Ende’ zal hij kort daarna verzuchten als hij in conclaaf is met Brünnhilde. Von der Damerau gaf een fraaie interpretatie van de verwaarloosde vrouw die zogenaamd opkomt voor een hoger doel maar feitelijk haar man gewoon een

Ian Paterson en Martina Serafin

hak wil zetten. Een zoon verwekken bij een mens, dat was voor Fricka de limit. Siegmund moet sterven om haar eer te wreken. Prachtig gezongen hoewel iets meer variatie in het stemvolume op zijn plaats was geweest.

De Siegmund van Michael König was een aangename verrassing. König heeft een grote staat van dienst met onder meer de titelrol in *Tannhäuser* en *Lohengrin*. Hij zong Siegmund al eens eerder in Toulouse. Tegen het einde van de eerste akte moest hij een beetje gaan doseren om het einde ongeschonden te halen maar over het geheel genomen leverde hij een mooie prestatie. Goed gezongen en prima geacteed. Ian Paterson had eveneens wat kleine stemproblemen. Tegen het einde van de derde akte had hij te kampen met een lichte schorheid maar daar wist hij soepel doorheen te zingen. Paterson is inmiddels een ervaren Wotan die met zijn personage kan lezen en schrijven. Een

uitstekende keuze voor deze cast. Jammer dat hij bij de laatste herneming van de complete Ring in 2014 nog niet zo ver was.

Martina Serafin debuteerde in de titelrol. Met Die Walküre wordt immers Brünnhilde bedoeld? Op mij maakte ze geen enkel moment de indruk deze veeleisende rol voor het eerst te zingen. Het is zoals Paterson in een interview opmerkte: 'je repeteert niet tot je het goed doet, je repeteert net zo lang tot je het niet meer fout kunt doen.' En dat traject had Serafin duidelijk doorlopen. De lastige opkomst met de hojotoho's doorstond ze met speels gemak en daarna leek alles vanzelf te gaan. Heel mooi haar samenspel met vader Wotan die ondanks haar smeken en pleiten haar uiteindelijk toch verstoot. In *Götterdämmerung* zal ze het hem betaald zetten!

Natuurlijk ging de meeste aandacht uit naar de Sieglinde van homegirl Eva-Maria Westbroek. Sieglinde kwam eindelijk thuis na haar glansrol over de hele wereld te hebben gezongen. En het was het wachten waard geweest, zo bleek direct. Westbroek deed exact wat we van haar verwachtten, ze gaf ons een ideale Sieglinde. In die rol zit zoveel, het is nauwelijks bij te houden. Sieglinde is de archetypische gekochte bruid, na haar huwelijk een stuk huisraad, opgesloten in haar eigen woonomgeving. Verweesd en verhandeld, en dan plotseling ligt er iemand bij de haard die iets in haar oproept, herkenning? In elk geval de vage hoop dat ze met hem een middel in handen heeft van Hunding los te komen. Na een kort moment van extatisch geluk slaat de schaamte en de vertwijfeling toe. De dood lonkt maar moet het afleggen tegen de vreugde van een zwangerschap. Siegmund leeft in haar voort. Deze rollercoaster moet zowel zingend als acterend over het voetlicht worden gebracht en Westbroek slaagde daar buitengewoon in. Sieglinde lijkt haar lijfstuk te zijn geworden en we mogen ons gelukkig prijzen haar in deze rol in eigen land te kunnen beleven.

Michael König en Eva-Maria Westbroek

Al met al een geweldige Wagneravond, en dat zo kort na die fantastische *Tannhäuser*. Gaan we de rij af dan voorspel ik dat hierna *Der fliegende Holländer* wel eens aan de beurt zou kunnen komen.